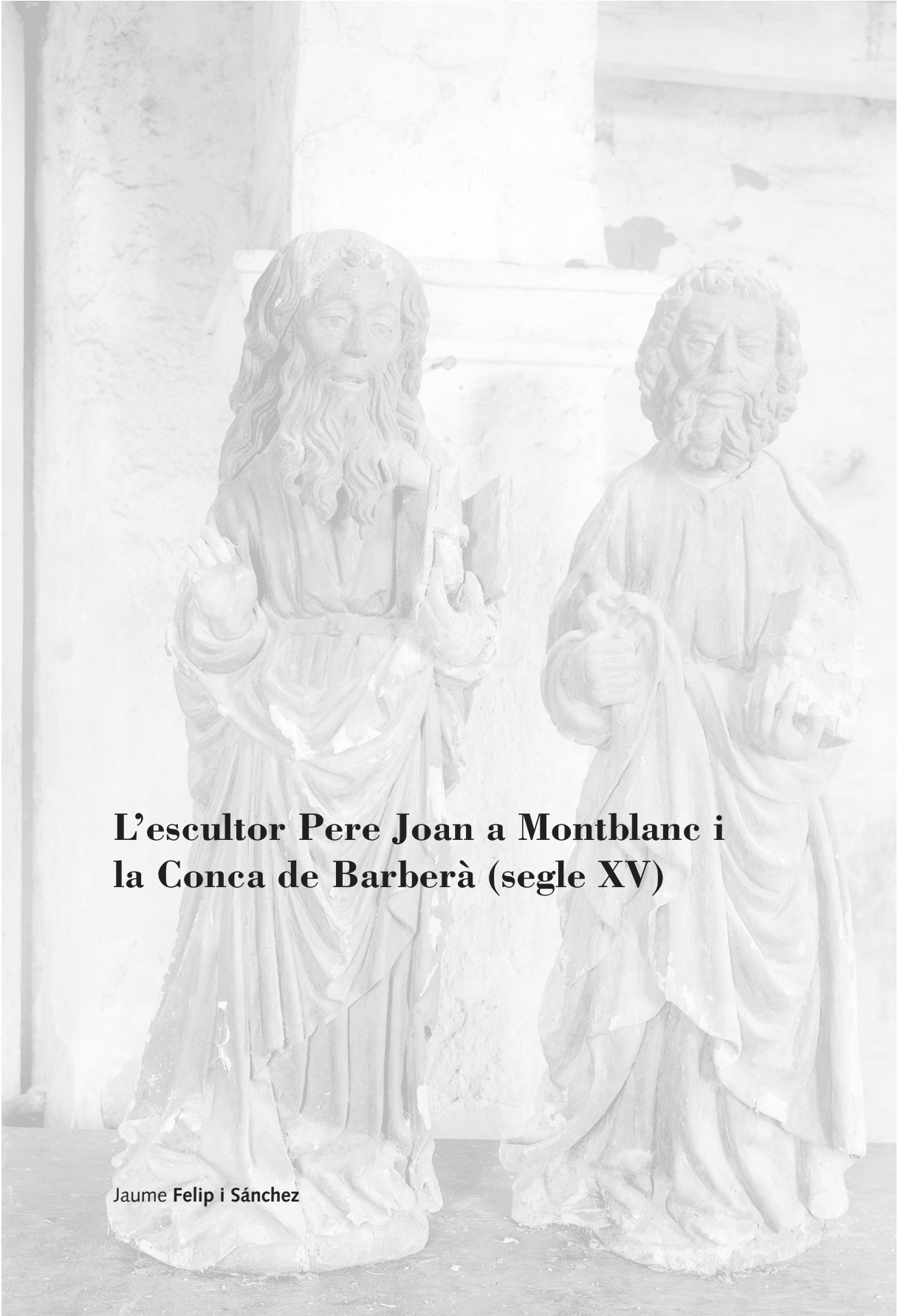

L'escultor Pere Joan a Montblanc i la Conca de Barberà (segle XV)

Jaume **Felip i Sánchez**

L'escultor Pere Joan a Montblanc i la Conca de Barberà (segle XV)

Jaume **FELIP i SÁNCHEZ**

Carrer Major, 62
43400 Montblanc

Paraules clau: Història de l'art, escultura gòtica, Pere Johan, segle XV, Montblanc, Poblet, Santa Coloma, Tarragona.

Keywords: *Art History, Gothic Sculpture, Pere Joan, 15th century, Montblanc, Poblet, Santa Coloma, Tarragona.*

Resum

El present treball aporta l'atribució de dues peces conservades i tres de desaparegudes al repertori artístic de l'escultor català Pere Joan, situades a Montblanc. Es dóna llum a documentació inèdita respecte al contracte d'una imatge i tabernacle per a l'església de Santa Coloma de Queralt i una intervenció del mateix artista al Monestir de Poblet. Finalment s'emet una hipòtesi envers un conjunt de vuit talles de fusta com a pertanyents al retaule major de la seu de Tarragona, substituïdes el segle XVI.

Abstract

The article attributes two preserved and three missing pieces in Montblanc to the artistic repertoire of the Catalan sculptor Pere Joan. Unedited documentation is issued about the contract of an image and a tabernacle for the church of Santa Coloma de Queralt and an intervention of the same artist in the Monastery of Poblet. Finally, a new hypothesis is announced regarding a set of eight wood carvings as belonging to the main altarpiece of the see of Tarragona, which were substituted in the 16th century.

L'escultor Pere Joan (nat vers el 1398 i mort després de 1458) és considerat com l'artífex més eminent, a Catalunya, de l'anomenat estil gòtic internacional: plenament integrat a aquest corrent artístic i amb uns trets propis que li conferiren una marcada personalitat envers d'altres artistes contemporanis.[1] La seva extensa obra sembla iniciar-se a Barcelona, on treballà al palau de la Generalitat i a l'obra de la Seu de Barcelona. Està atestada documentalment, des de molt antic, l'elaboració de la decoració de la porta que dóna al carrer del Bisbe, on un magnífic Sant Jordi, amb la xambrana que el rodeja ja era col·locat el 15 de març de 1418.[2] També cisellà aquell mateix any una clau de volta per a la Catedral de Barcelona, segons documentà J. Madurell.[3]

[1] Dalmases, N de, J. Pitarch, A (1984): "L'Art Gòtic, segles XIV-XV", vol. III a *Història de l'Art Català*, Barcelona p. 198.

[2] Puig i Cadafalch, Miret i Sans.

[3] *El arte en la comarca alta de Urgel.*

Llanterna de la creu de la placeta de Santa Maria de Montblanc, amb la imatge de Sant Miquel i Sant Cristòfol en primer pla (foto autor).

Fins al 1426 no es torna a documentar el mestre Pere Joan, que ara consta contractat pel capítol de la Seu de Tarragona i l'arquebisbe Dalmau de Mur, i passa a ser mestre del retaule major de la dita Seu.[4] Hi treballà fins l'any 1433 i encara hi ha rebuts d'aquesta obra que pertanyen a l'any 1436. Alguns autors consideren que el retaule no s'arribà a finalitzar l'any 1434 i que calgué alguna intervenció posterior més.

Quan el 1431 l'arquebisbe Dalmau de Mur passà a ser investit amb la mitra de la diòcesi saragossana començà a manifestar al capítol de la seu de Saragossa la necessitat d'erigir un nou retaule per a la seva catedral, i tornà a pensar en el nostre artista, a qui confiaren a partir de l'any 1434 la realització del nou projecte. Manuel Serrano i Pascual Galindo[5] proposen l'existència de dues etapes en la seva intervenció:

Una primera etapa s'estendria des de l'any 1434 fins al 1440, amb el cisellat de la part inferior del retaule (basament i predel·la) amb alabastre de Gelsa; al basament un escut de l'arquebisbe Mur alterna amb l'escut del capítol, ambdós mantinguts per delicats àngels. La predel·la es divideix en set cases, on s'hi succeeixen llegendes de sants aragonesos (Llorenç, Valeri i Vicenç) separats per nínxols amb decoració vegetal, on s'hi havia d'allotjar els reliquiaris de la Seu.

La segona etapa, que abastaria des de l'any 1441 fins al 1145, s'encetaria amb la signatura d'un nou contracte per al cos principal, on es trencaria la disposició en carrers seguida al retaule tarragoní, i s'especificava que l'obra es faria amb dos materials, amb tres històries en fusta, les quals quedarien emmarcades per pilars d'alabastre amb figures de sants sobre mènsules agafades per àngels i

[4] Capdevila Felip, S. (1935): *La Seu de Tarragona*, Barcelona, p. 26-29.

[5] P. Galindo Romeo (1923): "Monumentos artísticos de la Seo en el siglo XV". *Estudios eclesiásticos de Aragón. Segunda Serie*. Saragossa, p. 63-80.

M. Serrano Sanz,"Documentos relativos a la pintura en Aragón durante los siglos XIV y XV" a *Archivos, Bibliotecas y Museos* (Madrid) XXXV (1916), p. 409-421. També del mateix autor "Gil Morlanes, escultor del siglo XV y principios del siglo XVI" a *A., B. y M. (Madrid)*, XXXV (1916), p. 351-380 i XXXVI (1917), p. 92-102.

cimades per dosserets de traceria. El desembre de 1445 acabaren les obres amb la construcció d'unes portes que protegien el retaule.

Alguns autors dubten que el retaule l'acabés Pere Joan, però dues cites documentals semblen prou rotundes: "Pere Joan, ymaginayre, que ha fet lo retaule de la Çeu de Çaragossa" (1449) o "Petrum Iohanem, ymaginatorem et magistrum retabuli sedis civitatis Cesarauguste" (1450).[6] El dubte pot sorgir perquè el bisbe Joan d'Aragó (1460-1475) contractà amb l'escultor Hans Piet d'Ansó la realització de tres escenes d'alabastre, un sagrari i els complements ornamentals corresponents, que haurien substituït l'obra de Pere Johan. Del període aragonès també cal citar la capitulació d'un retaule perdut, en forma de tríptic i elaborat amb fusta que havia de decorar l'altar de la capella situada a la casa municipal de Saragossa.[7]

Se li atribueixen també obres com un àngel custodi que seria col·locat damunt el Portal del Puente de Saragossa (conservat al Museo de Bellas Artes de Saragossa), així com la part frontal del sepulcre del bisbe d'Osca, Hugo de Urríes (mort el 1443), l'estàtua de la Verge de l'Aranya, donada per l'arquebisbe Mur a l'església del Bordón (Terol) i actualment perduda, una terracota existent al monestir de Vallbona de les Monges (abadiat de Blanca de Calders, 1422-1446) i el nus d'un peiró procedent de Tàrrega i la seva creu, conservada actualment al vestíbul de l'antic palau dels Marquesos de la Floresta de Tàrrega, coneguda com la creu del Pati.[8]

Finalment, l'any 1450 i a requeriment del rei Alfons V, Pere Joan parteix vers Nàpols a fi de col·laborar o dirigir la renovació que el monarca pretén fer al Castel Nuovo de Nàpols, on romandrà fins l'any 1458 en què, sembla, retornà a Barcelona. A l'interessant conjunt d'obres documentades i atribuïdes a l'escultor català ara podem incorporar algunes obres més.

Pere Joan a Montblanc

Clau de volta de l'Anunciació al primer tram de l'església de Santa Maria

En primer lloc destacaríem una magnífica clau de volta existent al primer tram de l'església parroquial de Santa Maria de Montblanc. Si bé ja havíem descrit aquesta clau en un treball publicat fa uns anys,[9] no fou fins el 4 de febrer del 2006 que, aprofitant la gran bastida muntada amb motiu de les obres de

[6] P. Galindo Romeo, *Ibídem*.

[7] Janke, Steven, *Observaciones sobre Pere Johan*, "Seminario de Arte Aragonés", XXXIV, Saragossa, 1981, p. 111-120. Manote Clivilles M. R. "Una escultura de Pere Joan en Santa Maria de Vallbona de les Monges*", Ilerda* (Lleida), XLII (1981), p. 27-34.

[8] Duran i Sanpere, A. "L'escultura gòtica a Tàrrega" a *Tàrrega*, 1 (1928), p. 6.

[9] Felip Sánchez, Jaume "L'església gòtica de Santa Maria de Montblanc", a *Aplec de Treballs* núm. 8, p. 80, fot. 2.

Clau de volta amb l'Anunciació a Maria, església de Santa Maria.

restauració i neteja conduïdes per la Comissió Cívica Pro Restauració de Santa Maria de Montblanc que poguérem veure amb més detall l'esmentada peça escultòrica.

La clau de volta és magnífica: s'hi representa l'Anunciació de la Mare de Déu amb una gran qualitat artística. L'àngel anunciador hi és representat amb molt de detall, fins i tot en el plomatge de les ales, el vestit o el pentinat molt elaborat. Queden restes de policromia que indiquen que les ales eren daurades amb pa d'or, així com el collaret del vestit. La túnica de l'àngel hauria estat de color verd. A la filactèria s'endevina escrit amb lletres gòtiques el text "Ave Maria". El Colom Místic corona l'escena, i a terra una gerra amb flors simbolitza la data de l'Anunciació, al mes de les flors. La Mare de Déu, també representada amb molt de detall, duia un mantell o túnica de color blau.

Tot el conjunt era dins un fons de color vermell i el perímetre tocant als carcanyols de la volta disposava d'una orla de colors verd i vermell, desgraciadament perduts, dels quals només romanen restes damunt el morter dels junts.[10]

L'estil d'aquesta magnífica obra ens permet associar la seva factura al mestratge de l'escultor Pere Joan. Si la hipòtesi resultés certa, podríem proposar una data per a la construcció del primer tram del qual no en disposàvem de cap mena

[10] Segueixo la descripció que vaig publicar tot seguit al descobriment al *Full Parroquial* (Montblanc), 1194, (2006), p 1. També fou publicat al *Diari de Tarragona*, i als butlletins de Ràdio Montblanc, on aparegué en el format electrònic en data de 13 de març del 2006 i encara roman a l'adreça http://www.radiomontblanc.org/noticia.php?id_noti=4491.

de documentació directa i ens permetria conèixer una nova etapa d'activitat en la construcció del principal temple montblanquí.

Fins ara sabíem que l'any 1398 l'obra de construcció de la volta de l'absis havia començat a aturar-se, en part perquè els mestres directors, en Pere Ciroll i Pere Perull, havien venut al procurador de l'obra del palau reial a Poblet una carreta i una parella de bous que dedicaven al transport de pedra,[11] i també perquè Pere Ciroll havia contractat un temps abans amb un particular d'Alcover, la construcció d'una capella a l'església major del mateix lloc d'Alcover,[12] malgrat que encara s'anomenava "mestre de l'obra de l'església de Montblanc".

Quan el 1399 contracta amb els jurats i consellers de Conesa l'acabament de la torre campanar de l'església de Conesa ja no s'intitula mestre de l'església de Montblanc i només se'l cita com "lapicida seu magistro in arte lapicidarum" encara que habitant de Montblanc.[13] Poc després reconeixerà haver rebut algun diner per la feina feta.[14] En data de 9 de novembre de 1401 consta com a difunt, quan el seu marmessor subrogat feia liquidació de deutes amb els jurats, i restava una petita quantitat per acabar dit campanar.[15]

D'altra banda, el mestre Pere Perull, que consta encara com habitant a Montblanc, es dirigí en data de 3 de febrer de 1401 al consell de Cervera, per a sol·licitar treball com a mestre d'obres de l'església, proposta que fou acceptada i se li oferí de fer una arcada. Constava el 1403 com a veí de Cervera i hi treballà construint bona part de les voltes i capelles construïdes en aquest període. Entre 1416 i 1423 retornà[16] a Montblanc, i el 1423 consta com a habitant novament a Montblanc.

És a partir d'aquesta data que Pere Perull podia haver reprès l'obra de l'església de Santa Maria de Montblanc i podia haver estat contractada la col·laboració de l'escultor Pere Joan. A un artista anònim, diferent del mestratge de

[11] Guitert i Fontsere, J. (1929): *Real Monasterio de Poblet, Barcelona*, 3a edició, p. 174. J. Felip Sánchez, *Op. cit.*

[12] Capdevila Felip, S. *Op. cit.,* p. 107.

[13] Vegeu Felip, J.; Grau, J. i Puig, R. (1989): *La premsa i la història a la Conca de Barberà, 1889-1939*, on s'esmenta l'article de Mn. Tomàs Capdevila i Miquel a "Un mestre arquitecte quinzentista de Montblanc basteix el campanar de Conesa", bastit amb un document trobat pel seu antecessor en el càrrec de rector de Conesa, Mn. Ramon Comas, *Conesa*, Valls, p. 38.

[14] AHAT, fons parroquial de Conesa, manual notarial núm. 61, caixa 5, dels anys 1398 a 1399, fol. 95v. El contracte del campanar consta en el mateix manual als f. 83rv i 84r.

[15] AHAT, fons parroquial de Conesa, manual notarial núm. 63, caixa 6, any 1401 (9 de novembre).

[16] Llobet i Portella, Josep (1999), "Pere Perull, un dels mestres de l'obra de l'església de Santa Maria de Cervera (1401-1423)", *L'artista-artesà medieval a la Corona d'Aragó*, Lleida, p. 513-522.

Creu de la placeta de Santa Maria, amb la imatge de Sant Jordi en primer pla (foto autor).

Pere Joan hem d'atribuir la realització dels permòdols esculturats d'aquest tram, tant a l'interior com a l'exterior del temple així com, tal vegada, el disseny dels finestrals del dit tram de la nau, amb una traceria molt diferent a la resta dels altres finestrals, mostrant la característica forma de les tisores d'esmocar, a la moda del gòtic internacional del moment.

La creu de la placeta de Santa Maria

Davant la portalada de l'església de Santa Maria s'aixeca una magnífica creu de pedra, amb un fust espiralat i un peu esglaonat molt ben elaborat, amb quatre nivells vuitavats.

La creu original de pedra fou destruïda parcialment durant la Guerra dels Segadors i, a l'inici del segle XVIII, se n'hi posà una de nova, feta de metall de bronze, representant a una banda Crist crucificat, i a l'altra la Mare de Déu Assumpta. De la primitiva creu gòtica només n'ha restat el braç o peu inferior de la creu i la llanterna, molt elaborada, que presenta les imatges de diferents sants, cobertes amb delicats dosserets gòtics: hem pogut identificar sant Cristòfol, sant Miquel i sant Jordi a cavall matant el drac (aquest darrer ocupa l'espai de dos dosserets).

D'aquesta creu s'han sentit dir i llegit moltes faules: que n'era un antic costell on s'hi posaven els reus d'alguna pena; que assenyalava l'existència de l'antiga església, etcètera. Una dada que ignorem com fou deduïda indicava, fins i tot, que havia estat destruïda a la Guerra de Successió o de Felip V, indicant-ne fins i tot el dia, el mes i l'any de la vandàlica acció. Fa temps presentàrem un seguit de documents, procedents de l'Arxiu Parroquial, que provaven que la seva destrucció s'havia esdevingut a la Guerra dels Segadors, i que abans de la Guerra de Successió ja havia estat restaurada amb, fins i tot, la concessió d'indulgències.[17] La col·locació de la nova creu i del nou fust, amb la introducció de plom

[17] Felip Sánchez, Jaume, "La creu de la Placeta de Santa Maria" a *Full Parroquial* (*Montblanc)*, agost del 2005, p. 1. Aquí també indicàvem la hipotètica autoria de la llanterna gòtica.

fos, provocà l'esquerdament de la llanterna gòtica, que hagué de ser afermada amb un collaret metàl·lic, la qual cosa obligà a destruir els caps de les delicades imatges gòtiques.

La llanterna de la creu de Santa Maria de Montblanc mostra gran semblança amb la de la creu del Pati de Tàrrega. Aquesta similitud amb la creu targarina ja l'havíem assenyalat molt temps enrere, quan l'any 1995 es proposà als regants de l'Horta de la Sallida la restauració de la dita creu per ser col·locada prop de la peixera de la Sallida. L'intent no reeixí.

L'atribució de la creu del pati de Tàrrega a Pere Joan fou feta, ja fa uns quants anys, per l'historiador i arqueòleg cerverí Agustí Duran i Sampere i aquesta atribució ha estat, de moment, unànimement admesa.[18]

Malgrat la diferent mida de les dues llanternes (la montblanquina és lleugerament més petita) trobem que els paral·lelismes són molt evidents si examinem amb detall les dues llanternes gòtiques: la disposició i forma dels dosserets, especialment la forma i disseny dels arcs conopials inscrits i les seves traceries associades. Una figura es repeteix a Montblanc i a Tàrrega: és la imatge de Sant Miquel i podem apreciar, malgrat l'esmicolament patit a l'escultura de la creu montblanquina, que la indumentària militar d'ambdues imatges és idèntica, així com la disposició del sant i del dimoni situat als seus peus. Malauradament no podem dir gaire cosa més de les altres imatges a causa de l'estat d'alteració de la pedra.

Pel que fa a la cronologia, no tenim cap dada certa que ens permeti indicar el període temporal en què fou cisellada, però no seria agosarat pensar que fou treballada quan el nostre artista modelà la clau de volta de la veïna església parroquial.

Tres imatges de l'ermita de Sant Joan de Montblanc

Al terme de Montblanc i a uns tres quilòmetres a ponent del nucli urbà de la vila es troba una ermita que, gràcies al seu aïllament i difícil accessibilitat, des de mitjan segle XIV representà un indret privilegiat per a l'assoliment de la meditació i el recolliment necessaris per a la pràctica d'un autèntica vida eremítica. El personatge més famós que dedicà a l'ermita de Sant Joan part de la seva vida a l'oració i la penitència en les condicions més àrides fou, sens dubte, na Elionor d'Urgell, que des de l'any 1414 fins al 1430, any en què es documenta la seva mort, donà testimoni fidedigne de la seva determinació d'allunyar-se de la vida fàcil que li hauria permès el seu noble origen.[19]

[18] Minguell Cardeñes, C. "La creu del Pati de Tàrrega. Una obra de l'escultor Pere Joan", a *Urtx* (Tàrrega) 9 (1996), p. 117-134. M. R. Manote, "Precisions sobre l'obra de Pere Joan a terres de Lleida", *Urtx* (Tàrrega), 12 (1999), p. 57-61.

[19] Palau i Dulcet, Antoni. *Guia de Montblanc*, Barcelona 1931, sense indicar l'origen aporta diferent informació que principalment prové de Mossèn Ramon Sabaté Balcells, "Panegíric… Mare de Déu de la Serra", a *La Conca de Barbarà (*Montblanc), 96 (1905) i de Pau Queralt

Imatge de Sant Miquel existent l'any 1920 a l'ermita de Sant Joan (Arxiu Mas).

Presentem un document de l'any 1461[20] que prova la presència de na Elionor d'Urgell a l'ermita i que, durant el seu estatge, hi féu fer un altar amb un retaule en forma de tríptic, on s'hi representava: al mig, Jesucrist crucificat, a una banda, el seu assotament, i a l'altra, el davallament de la Creu. Aleshores els cònsols de Montblanc eren procuradors i administradors de l'ermita i per això rebien sota inventari totes les joies, estris i altre mobiliari que existia al seu interior, que fins aquell moment havia estat en mans de l'ermitana Úrsula Porta.

El fet que els cònsols fossin administradors de l'ermita podria haver facilitat la realització de tres escultures amb fusta que, sembla, mostren molts trets que ens indueixen a incloure-les dins la producció de l'escultor Pere Joan: es tracta de les imatges d'un Sant Miquel, un Sant Pere i un Sant Antoni.

La imatge de Sant Miquel devia tindre unes dimensions de 160 cm d'alt i uns 40 cm d'amplada. Sant Miquel hi és representat amb una llarga espasa a la mà esquerra i un escut a l'altra. Vesteix armadura completa, exceptuant el casc o cimera que no en duu: armadura al tòrax, cenyida a la cintura damunt una cota de malla que surt lleugerament pel faldatge; mans protegides per guantellets i proteccions metàl·liques a les cames amb cuixeres tubulars, genolleres, greves i sabatons. El cap el mostra amb cabell rull, cenyit amb diadema perlada, a l'estil de Pere Johan. Es mostra somrient i victoriós sobre el dimoni o drac que té sota els peus, amb un peu damunt la boca oberta de l'animal i l'altre prop de la cua que, aixecada, fa patent la impotència de la bèstia en la lluita contra l'arcàngel.

La imatge de Sant Pere vesteix túnica inferior cenyida amb un ampli mantell que li cau de les espatlles. Amb la mà dreta sosté un llibre i l'altra hi mostra les claus pròpies del seu pontificat. El cap ostenta una bona

i Gaya, "La Campana de Sant Joan" a *Aires de la Conca* (Montblanc), 58 (1927). També aporten molta informació J. M. Carreras i J. M. Grau, "L'ermita de Sant Joan", *Espitllera* (Montblanc), 56-57 (1981), p. 93-98, que foren els primers en publicar les fotografies de les imatges estudiades, conservades a l'Arxiu Mas, de Barcelona.

[20] Apèndix documental, document 2.

Imatges de Sant Pere i Sant Antoni fotografiades l'any 1920 a l'ermita de Sant Joan (col·lecció particular).

cabellera i barba, amb rínxols espiralats. L'ametllament dels ulls i la realització tan realista del front són trets característics del nostre escultor. Té unes dimensions de 110 cm d'alt per 30 cm d'amplada.

La imatge de Sant Antoni, amb unes dimensions similars a la de Sant Pere, mostra un abillament semblant, amb un llibre mig obert a la mà dreta a la vegada que mostra el palmell de l'altra mà, en actitud de salutació. El cap duu bona cabellera i la barba rinxolada li rodeja una boca mig oberta. Malauradament, aquestes tres imatges romanen avui dia desaparegudes com a resultat de les iconoclastes destruccions de la Guerra Civil.

Pere Joan a Santa Coloma de Queralt

Una troballa documental ens alliçona respecte al periple artístic de Pere Joan a la Conca de Barberà, lluny de Barcelona en una data tan reculada com la de l'any 1420, quan alguns historiadors el suposen treballant a la ciutat comtal. Amb tot, l'artista es reconeix ciutadà de Barcelona quan aquest es compromet a fer per als jurats de Santa Coloma de Queralt una imatge de la patrona de la vila, és a dir, de Santa Coloma, amb el seu tabernacle, segons els havia mostrat en un dibuix fet damunt un pergamí enfustat. L'artista es comprometé a acabar la imatge, amb el daurat corresponent, per a la propera festa de Nadal i a canvi ell en rebria la quantitat de cent florins. [21] L'import del treball indica la importància de l'encàrrec, que s'havia de situar a l'altar major de l'església parroquial.

Pere Joan al Monestir de Poblet

Una altra dada documental[22] procedent de la Cancelleria Reial ens indica que Pere Joan havia començat, per voluntat del monarca, alguna obra no especificada al Monestir de Poblet i, per això, el rei Alfons el Magnànim mana-

[21] Apèndix documental, document 1.

[22] Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Cancelleria Reial, Registre 2611, fol. 36v-37r.

va que Pere Joan "mestre picapedrer habitant a Vimbodí" acabés aquelles obres. La data del document és del 31 de maig de 1426. No sabem quina hauria estat aquesta obra encarregada a Pere Joan. Només sabem que el 9 de novembre de 1424 el rei era a Barcelona,[23] i passà del 18 al 27 del mateix mes a Tarragona,[24] fins que el dia u de desembre ja era al Monestir de Poblet.[25] A finals de desembre el rei era a Saragossa.[26] El 13 de gener de 1425 el rei Alfons concedirà mil florins al Monestir de Poblet, tal vegada per aquella obra que s'encarregà a Pere Joan.[27]

Consideracions respecte el retaule de Santa Tecla

S'ha considerat que l'artista Pere Joan potser havia deixat el retaule major de la seu de Tarragona inacabat pel fet que havia d'anar a Saragossa i dur a terme l'obra dels dos retaules al mateix temps. Sabem, gràcies a la investigació de Mossèn Sanç Capdevila, que entre els anys 1557 i 1559 l'escultor austríac Perris Austri cisellà, sobre fusta de xiprer, les imatges de Sant Miquel i l'Àngel Custodi que foren posades als laterals del retaule major de Santa Tecla.[28]

Al Museu Diocesà de Tarragona es conserven vuit talles de fusta d'àlber que foren exposades l'any 1992 a l'Exposició d'Art i Documentació *Pallium*, a la Catedral de Tarragona, amb els números d'inventari 128 a 135 que representen les figures dels quatre evangelistes (Marc, Lluc, Joan i Mateu) i els seus símbols (lleó, bou, àliga i àngel). S'ha suposat que provenien de les trones i que havien estat realitzades per una mà anònima de la darreria del segle XV o l'inici del següent.[29] Una anàlisi comparativa entre aquestes imatges, principalment els quatre símbols dels evangelistes, amb algunes imatges del retaule major de Santa Tecla proclamen una filiació notòria entre elles; amb tot, la policromia romanent dificulta la comparació i datació de les peces.

L'àngel de Sant Mateu, malgrat ser més elaborat, té molts punts de contacte amb l'estètica dels àngels sota dosser de la predel·la; les diferències es podrien explicar pel diferent material en què foren esculpides i també perquè l'àngel de l'evangelista

[23] ACA. Cancelleria Reial. Registre 2710, fol. 60r.

[24] ACA. Cancelleria Reial. Registre 2710, fol. 63v i 71r.

[25] ACA. Cancelleria Reial. Registre 2710, fol. 71v.

[26] ACA. Cancelleria Reial. Registre 2710, fol. 72r.

[27] ACA. Cancelleria Reial, Registre 2710, fol. 77r-v. La concessió es reiterà en data de 27 de gener i 17 de febrer, com consta als folis 79v i 109r-v.

[28] Capdevila Felip, S. *Op. cit.*, p. 30.

[29] C. Cadafalc. Fitxes corresponents a les referides peces del catàleg de l'Exposició d'Art i Documentació *Pallium*, Tarragona 1992, p. 178-179.

L'Àngel, el Bou, Sant Mateu i Sant Lluc, al Museu Diocesà de Tarragona (foto Pallium).

hauria de ser col·locat a la paret i el núvol representat als seus peus explicaria aquesta disposició.

El lleó de Sant Marc es pot comparar al cap de lleó situat com a permòdol a la predel·la del retaule, just a la dreta de l'escena de la predicació de Sant Pau. Amb la diversitat amb què l'artista representa els caps de lleó es patentitza la seva habilitat: no només presenten diferents distribucions de pèl a les cabelleres, sinó que també aquestes exterioritzen diferents expressions. El bou de Sant Lluc es reflecteix en una escena del martiri de Santa Tecla de la predel·la on una parella de bous s'apariona a la perfecció amb ell: cua cargolada sobre els lloms, banyes cargolades i proporcions similars.

L'àliga de Sant Joan s'aparella amb una altra àliga situada a la predel·la del retaule major de la Seu de Saragossa, junt a l'escena del martiri de Sant Vicenç.

Les imatges dels evangelistes per la policromia romanent i a la diversitat amb què Pere Joan representava els rostres fan difícil fer-ne comparances. Nogensmenys, són característics del seu estil el mentó de l'evangelista Joan, o les barbes arrissades i partides fins al pit dels altres, així com les celles i altres trets permeten l'acostament estilístic amb l'obra documentada de l'escultor.

Finalment, una dada documental que no s'ha valorat prou pot donar una mica de llum a tot plegat. Es tracta de dades trobades per mossèn Sanç Capdevila,[30] que expliquen que vers el 1555 el capítol de canonges de la Seu de Tarragona projectava fer unes imatges noves per a decorar el retaule major de la catedral:

[30] Capdevila Felip, S. *Op. cit.*, p. 30.

L'Àliga, el Lleó, Sant Joan i Sant Marc, al Museu Diocesà de Tarragona (foto Pallium).

"1555-supra quibusdam xiprés habendis pro operatione retabuli maioris sedis, super figuris fiendis in altari maiori".

El projecte no tirà endavant fins que a l'any 1557 es presentà un escultor probablement capacitat, a criteri dels canonges, per a tallar-les. En aquell moment es canvià la idea inicial sobre el motiu que s'havia de representar, perquè en principi el Capítol havia pensat decorar el retaule amb les imatges dels Doctors i l'any 1557 es determinà: "quod fiant angeli et non doctores in retabulo maiori". Es pensava fer inicialment les imatges dels quatre evangelistes o doctors com a una idea nova o potser perquè hi havia unes imatges originals, dels Doctors, que no agradaven o es trobaven en mal estat i convenia canviar-les?

De tota manera ens cal recordar que Pere Joan realitzà a Saragossa algunes escenes i imatges amb fusta que després foren canviades, encara que en aquest cas foren substituïdes per escenes escarpellades en pedra, mentre que a Tarragona aquesta suposada substitució tingué lloc amb imatges fetes amb fusta de xiprer.

Apèndix Documental

Document 1

Santa Coloma, 1420, juny, 24

Contracte entre els jurats de Santa Coloma de Queralt i l'escultor Pere Joan, ciutadà de Barcelona, per a la realització d'una imatge de Santa Coloma sota tabernacle, per a la decoració de l'altar major, sota el preu de cent florins.

Die lune xxiiii[a] mensis junii anno a Nativitate Domini Millesimo CCCC XX[o]

In Christi Nomine, ego Petrus Johan, imaginator civis Barchinone per solemnem et validam stipulationem convenio et bona fide promitto vobis venerabili Petro Comi , Nathali Guilabert et Bernardo Pelagri manescali, juratis anno presenti ville Sancte Columbe de Queralto, quod ego hinch ad proximum instantem festum Natalis Domini dabo vobis complementum et perfectam et completam imaginem Beate Columbe et tabernaculum quod recepi et vobis promitto facere de bona fusta et totum dauratum et daureatum prout decet et quod ponam in ecclesia dicte ville in altari maiori. Quamquidem imaginem et tabernaculum promitto vobis perficere et operare de fusta prout vobis dedi pictum sive mostram in quada papiri sive pergameni fusteo.

Quod si contra fecero promito vobis restituere omnes missiones quas feceritis in habendo transacto dicto festo dictam ymaginem et tabernaculum et cetera. Super quibus etcetera etcetera. Et pro hiis etcetera juro etcetera

Testes Petrus de Sancta fide, presbiter, et Johannes Cortadellas, ville Sancte Columbe de Queralto

Item predicti jurati promiserunt dare predictos centum florenos incontinenti cum dictum opus factum fuerit, sine omni videlicet dilacione et cetera. Et reddere missiones et cetera. Super quibus et cetera Et pro hiis et cetera Obligamus omnia bona dicte Universitatis et cetera jurarunt et cetera

Testes predicti

Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà, Fons Notarial de Santa Coloma, Registre 4.053, dels anys 1419-1420, en data 24 juny 1420 (sense foliar).

Document 2

Montblanc, 1461, setembre, 18

Inventari de l'ermita de Sant Joan, al terme de Montblanc

En lo llibre antich dels Inventaris de la Hermita de Sant Joan se troba lo següent:

En nom de Nostre Senyor Déu e de la Gloriosa Verge humil madona Santa Maria Mare sua he del Benaurat profeta i més que profeta Mossèn Sant Joan Bautista sie amén.

Llibre de la ecclésia, casa e hermita de Mossèn Sant Joan Baptiste, construhit en lo terme de la vila de Muntblanch, en lo qual seran continuats tots los béns, joyes e altres negocis de la dita ecclésia, casa e hermitta. Començat en l'any de la Nativitat de Nostre Senyor de MCCCCLXI.

Cònsols de la vila lo dit any 1461 los honorables Antoni Grinyó, Lluís de Bordell y Joan Conesa. *Se prengué lo dit inventari als 18 setembre 1461. En lo cos de dit inventari se troba lo següent:*

En la capella de dalt que féu la senyora dona Eleonor d'Urgell

Més avant ibi:

En aprés als 16 d'octubre 1461, la venerable sor Ursola Porta, beata olim de la hermita, ecclésia e casa de Mossèn Sant Joan Baptista en lo terme de la vila de Muntblanch costruhit donà, lliurà e restituhí als honorables Antoni Grinyó, an Lluís de Bordell e an Joan de Conesa, cònsols de la Universitat de la dita vila de Muntblanch en nom de la dita vila rebents les robes etcetera.

Y a l'últim se troba lo següent:

Nosaltres, Antoni Grinyó, en Lluís de Bordell y en Joan Conesa, cònsols, síndichs e procuradors l'any present devall escrit de la Universitat de la Vila de Montblanch, confessam y en veritat regoneixem a vos Venerable sor Úrsula Porta, beata olim de la ecclésia y hermita de mossèn Sant Joan Baptiste en lo terme de la dita vila construhït que vos haveu donat e restituhït bon compte e rahó de totes les joyes, llibres, argent, aynes de casa e tots altres béns y robes que en poder vostre sien vengudes

que fossen, sien pertanyent a la dita ecclésia y hermitte de mossèn Sant Joan així per lo inventari fet de la dita casa y ecclésia aprés la mort de la molt noble dona Eleonor de Urgell, beata del dit hermite com per qualsevulla causa e rahó, los quals confessam haver haudes y rebudes e de les quals lo dit present y devall escrits havem fet fer de nou inventari per lo notari y escrivà del honorable Consell de la dita vila imposant-nos a nos etcetera.

A 16 dies de octubre any de la Nativitat del Senyor 1461.

Vidit Ludovicus de Bordell, cònsol.
Vidt Joan Conesa, cònsol.

ACA, Miscel·lània núm. 100, sense foliar.

Dades de l'estudi

Rebuda, gener 2008; *acceptació,* març 2008; *valoració, Gener Gonzalvo i Bou.*